

LJUBLJANSKA FILHARMONIJA IN APZ.

Ustanovitev Ljubljanske Filharmonije uvrščamo med najpomembnejše dogodke za slovensko reproduktivno glasbeno umetnost. Kar smo najbridkeje pogrešali in česar smo si najbolj želeli, imamo: orkester, ki je zmožen reproducirati največja dela glasbene produkcije. Mislim, da ni odveč, če pretehtamo najvažnejše zahteve, ki jih mora tak orkester izpolniti in so jih morali ustanovitelji upoštevati. Predvsem mora biti taka skupina izvajajočih sestavljena iz umetnikov, ki dosegajo v tehnični izvežbanosti homogeno visoko stopnjo, da je orkester kos svojim nalogam. Drugič mora orkester glede kakovosti biti enak sorodnim zvezam, da se omogoči sodelovanje s tujim glasbenim svetom v produktivnem in reproduktivnem oziru. Tretjič mora biti v okviru naših razmer zmožen življenja in trajnega obstoja.

Prva zahteva se tiče umetnostne reprodukcije in je zgolj glasbenega značaja. Današnji razvajeni poslušalec ne pričakuje samo brezhibnega muziciranja, ampak zahteva tudi lep ton celotnega orkestra in posameznih instrumentalnih skupin. Vzorna skladnost v godalih in čista intonacija v pihalih in trobilih sta rezultat velike spretnosti izvajalcev in trajnega skupnega študija. Filharmonija je morala torej zbrati čim več dobrih instrumentalistov in z njimi sestaviti orkester, ki dovolj intenzivno reagira na zahteve in želje dirigenta.

Z drugo točko se dotikamo vprašanja sodelovanja s tujimi glasbeniki. Šele dobra kakovost orkestra ustvarja zaupanje in omogoča, da vabimo velike tuje dirigente in soliste v goste, da spodobno reproduciramo tujo glasbo, za kar nam v zameno izvajajo drugi narodi naše umetnine. Prav to se že dogaja v skromnejši meri med pianisti, pevci in manjšimi komornimi zvezami. Tako nastaja torej možnost, da se kulturne pridobitve izmenjavajo, kar je naposled njih važni namen, da služijo človeštvu, ne pa ozki skupini stvariteljev, iz katerih so se rodile.

Tretja točka je za nas najaktualnejša: vprašanje življenja in obstoja orkestra. To vprašanje vsebuje dva važna momenta, denarno in notranjo organizacijo. Denarna pomoč ni tako daleč, kakor je videti na prvi pogled: uspeli bomo, če pomaga *ves* narod. Dohodki koncertov ne zadostujejo, reproduktivno delo velja več. Narodna intelektualna in umetniška moč je sicer orkester ustanovila, naša gospodarska moč ga mora ohraniti pri polnem življenju. Zato morajo izvajajoči z narodom živeti, to se pravi, da ostanejo v dobrih odnošajih s poslušalci. Resnejša je druga točka. Kako ustvariti v jedru zdravo organizacijo? Vemo, da smo v tem že mnogokrat grešili. Sestavljali smo orkestre, ki so enkrat uspeli, a se nato razšli. Upamo, da ima Ljubljanska Filharmonija v tem več sreče, kajti pomembno je, da so jo ustanovili izvajajoči umetniki sami, neodvisni od kogarkoli, razen od narodove volje. V tem vidim najvažnejšo stran ustanove, kajti oni, iz katerih miselnosti in iniciative izhaja ta organizacija, so sami izvajalci in hočejo s svojim pokretom predvsem pravo muziciranje, kakor se spodobi resnemu umetniku. Obenem odločajo sami o denarnih zadevah in o delikatnem vprašanju honorarja. Ne tajimo, da je bilo prav to vprašanje vzrok mnogih doslej neuspešnih poskusov poleg trhle sestave orkestrrov.

Za svoj prvi koncert (29. marca) je povabila Ljubljanska Filharmonija v goste dirigenta g. *Rhenéja Batona*. Naše pričakovanje se je ob prvi preizkušnji

samostojnega slovenskega simfoničnega orkestra izpolnilo v veliki meri. Glavni točki programa, ki je obsegal poleg Bravničarjeve slovenske plesne burleske le francoske simfonične skladbe, sta bili Franckova simfonija v d-molu in Ducasova skladba Črnošolec. S podrobnejšo analizo skladb se ne utegnem baviti, omenim samo, da je *César Franck* skladatelj, ki združuje v svojih umetninah vzorno formo in podrobno tematično delo z ognjevito fantazijo in plemenitim čuvstvovanjem. V njegovih delih odkrivamo to idealno skupnost, kakor le še pri klasikih, izvoljencih v romantiki in nekaterih neoklasicistih. Zato je Franck steber francoske simfonične glasbe. Razmotrivanje njegovih del nam kaže poleg vprav bachovske kontrapunktike izreden zanos, ki ga skladatelj v dovršeni obliki idealno odmeri. Ducasov *Črnošolec* je programska skladba na Goethejevo pesnitev *Zauberlehrling*. Duhovitost glasbenih domislekov, ki veje iz tega dela, je skladna z besedilom, na katerega se opira. Skladatelj je ustvaril nenavadno živo umetnino. Poleg odlične arhitektonike te samosvoje skladbe je izvrstna instrumentacija s presenetljivimi zvoki in kombinacijami raznih barv malone njena prvenstvena značilnost. Izvedba te izredno težke kompozicije je pokazala, da se sme orkester lotiti najtežjih del simfonične literature. Kajti razen Ravelovih, Straussovih in Stravinskijevih ni mnogo skladb, ki bi stavile večje zahteve na tehnično sposobnost orkestra. Ne trdim, da je bila izvedba idealna. Toda tisto lahkoto, ki smo jo pogrešali, bo orkester s stalnim študijem igranje pridobil.

Dirigent je izreden umetnik. Označuje ga globoko, polno doživljanje umetnine in velika sila, s katero podaja skladbo. Obojega se moramo učiti od njega, kajti vsi oni, ki so veliki reproduktivisti, doživljajo in podajajo umetnino skrajno intenzivno. K temu pripomore na eni strani podrobni študij skladbe in okoliščin, v katerih se je rodila, na drugi strani pa neprestano obnavljanje in ponovno snovanje umetnine v duševnosti izvajajočega z napetim doživetjem vse melodike, ritmike in dinamike, ki jo skladba vsebuje.

Zvok orkestra je bil nenavadno lep. Zaokrožen ton godal in dobra intonacija pihal in trobil sta odločila sodbo o prvovrstni kvaliteti orkestra.

Ljubljanski Filharmoniji želimo na njeni poti mnogo sreče, ker se zavedamo, kako eminentne važnosti je njeno delovanje.

*

Niso se še ustalili v nas vsi vtiski močnega doživetja na koncertu Ljubljanske Filharmonije, ko smo že čuli (1. in 5. aprila) koncert Akademskega pevskega zbora. Ta zbor in njegov vodja France Marolt sta si naredla nalogo, da prikažeta poslušalcem slovensko narodno pesem. Lani so nam zapeli pesem iz Korotana in Bele krajine, letos smo slišali pesmi iz Panonije, Sredozemlja, iz Gorenjske in Dolenjske. Po zapiskih narodnih motivov so prireditelji — ali bolje skladatelji — ustvarili kaj različne tvorbe. Težko nalogo priredbe in stilizacije so prevzeli Adamič E., Dev O., Kimovec Fr., Kocijančič J., Marolt Fran, Ukmar V. in Tomc M.

Poslušalci so morda pričakovali narodno pesem v oveneli čitalniški harmonizaciji. Slišali pa smo stilizacijo narodnih motivov, ki je rezultat dolgotrajnega etnografskega študija, poznavanja umetne glasbe, istodobne s postankom pesmi in obvladanja posebnosti istodobnega muzikalnega izražanja. Če na kratko skiciramo, kaj zahtevamo od dobre priredbe pesmi, opazimo, da je naloga

dvojna. Skladba mora pokazati dobro notranjo obliko, t. j. pravilno harmonizacijo z ritmičnimi in melodičnimi posebnostmi in dobro zunanjo obliko, t. j. pravilno dolžino in prava razmerja med ponavljajočimi se deli. Prva, notranja oblika je odvisna od glasbenega zaklada, ki leži že v melodiki in ritmiki motiva, ter od kakovosti istodobne umetne glasbe. Kajti narodno pesem smemo smatrati deloma za refleks umetne glasbe v narodu. Zato ji dam primerno obliko le tedaj, kadar poznam lastnosti umetne glasbe tiste dobe, ko se je ta in ta pesem pojavila. Zunanja oblika pa se ravna po vsebini, ki jo odkrijemo v besedilu. Zato se utegne pripetiti, da je pri tako dolgih tekstih, kakor so Lepa Vida, Kralj Matjaž in zlasti Lambergar in Pegam, pesem predolgovezna. Ne verjamem, da bi bilo mogoče prav te tri omenjene pesmi stilizirati in podati v samostojni obliki boljše, kakor je to storil Matija Tomc. Toda vprašujem se, ali smatram tako pesem vredno priredbe. Kajti videti je, da so taki primeri že naprej obsojeni na delen neuspeh, če hočem iz skromnega narodnega motiva razpresti stilno enotno, a ne dolgočasno skladbo z vsem ogromnim tekstom, ki je na razpolago. S stilizacijo takih epskih in baladnih pesmi je doseženo marsikaj pozitivnega. Vsekako so ti napevi velike starosti zanimivejši za znanstvenika. Za skladatelja ima delo, žrtvovano za skladbo, kajpada velik pomen: uči se prav neposredno specifično slovenskega in lastnega glasbenega izražanja, ki mu bo koristilo pri popolnoma samostojnih stvaritvah. Skladba sama pa nima tolikšne vrednosti, kolikor je bilo zanjo truda. Podobna je dragemu konserviranju narodne pesmi s kazalom na njeno rojstvo, umetnostni okoliš in na njeno vsebino. Kot umetnine pa take pesmi poslušalca ne zadovoljujejo.

Izvrstno so se posrečile Tomcu krajše — zato naj se izogiba predolgim — kakor n. pr. Vóznica, ki je po mojih mislih najboljša kompozicija vsega programa. Domislek žalobne koračnice, ko peljejo nezakonsko mater morilko na morišče, postavi vse dogajanje v srednjeveško, mračno tragiko. Štiri kitice besedila ne ovirajo svobodnega razvoja oblike, ki je ni treba nasilno raztezati. Pesem ohrani primerno nastrojenje in čuvstveno napetost do konca. Tega pri epskih vzorcih seveda ni mogoče doseči, toda pri slednjih trpi zaradi predolgega besedila ravno oblika, ki bi edina mogla ohraniti muzikalno zanimivost, kajti enotnost teksta in stil ne dopuščata svobodnejše izrabe ritmičnega in melodičnega motivnega materiala.

Ukmarju so se priredbe oblikovno mnogo bolj posrečile. Ne strinjam se pa s hitrostmi izvajanih pesmi. „Potrkan ples“ smo slišali doslej le v obliki Beethovnovih scherzov. Taka priredba je bila zmotna, tempo je bil mnogo prehit. V izvedbi pa je bila hitrost reducirana do take mere, da je tak tempo plesa prav tako zgrešen. Ognjevitost in veselje morata vendar predstavljati dvoje osnovnih čuvstev plesne pesmi. Besedilo kaže na šegavost in zbadljivko, ne pa na čemernost. Fant ne bo vabil dekleta na ples z žalostnimi čuvstvi, pač pa si bosta nežno obetala ljubezen, kar je skladatelj prav porabil kot zelo lep liričen domislek. Podobno je pri Čukovi ženitvi. Problem primerne oblike je s trodelnim scherzom rešen izvrstno, toda tempi so prepočasni, zlasti v srednjem delu. Skladba je sicer kontrapunktično vzorna, domislek teme v obratu imeniten. Če bi jo bilo mogoče izvesti hitreje, bi jo postavili v isto vrsto z najboljšimi Tomčevimi.

Vodja zbora France Marolt je razen Tomca stiliziral največ pesmi. Njegovo delo ni bilo mnogo lažje, ker si je izbral po večini pesmi — razen Kagalilejske ohceti in gorenjske Kolede — po nastanku mlajše, ki smo jih vajeni poslušati v običajni šablonski harmonizaciji. Marolt je zadel pravo mero med prvobitnostjo narodnega motiva in umetno stilizacijo. Maroltove priredbe so ohranile svoj narodni značaj, oblikovna priredba pa je tako dovršena, da učinkujejo kakor prave samostojne umetnine.

Kompozicijsko so vse skladbe programa tako zamotane, da so domala na višku izrazne možnosti zbora, kar kaže na njih izredno težavnost. Barva moškega zbora pa postane kljub odlični kvaliteti izvajalcev sčasoma dolgočasna. Z mešanim zborom bi bil večer neprimerno pestrejši, kajti koliko večja je barvna skala kombinacije ženskih in moških glasov!

Akademski pevski zbor je dolžan veliko hvalo svojemu vodji Maroltu. Po njegovi zaslugi je postal kvalitetno naš prvi zbor. Maroltu omogočata pevsko-tehnično znanje, izredna muzikalnost in vsestranska orientacija v glasbenem dogajanju preteklih dob, da si je vzgojil zbor pevcev, s katerimi podaja umetnine tehnično-stilno in čuvstveno-vsebinsko dovršeno. *Marijan Lipovšek.*

MALEŠEVA RAZSTAVA

V Šelenburgovi ulici, nasproti glavne pošte, je sredi maja v pritličnem lokalu, kjer je bila nekoč velika banka, razstavil Miha Maleš zbirko svojih grafičnih del iz zadnjih desetih let.

Razstavni prostor je komaj za silo, teman in neprijazen, ves zanemarjen. Če so navzlic neugodnemu okolju razstavljeni listi vendarle dosegli kaj uspeha, je to gotovo dokaz njihove velike izrazne moči.

Ta poučni pregled Maleševega grafičnega ustvarjanja od akademjskih del do današnjih dni kaže nazorno njegovo dolgo, a naglo se razvijajočo pot, kaže predvsem, kako se tvorec oprošča vezi in ovir. Igrivost in lahkotna površnost zgodnjih let se umika strožji kompozicijski umirjenosti. Prej sanjava lirična nastrojenja, mnogokrat skoro osladno sentimentalna, prehajajo zdaj ponekod že v preprosto monumentalnost. Primerjati je treba montipije, nastale na potovanju po Nemčiji leta 1931., bodisi mestne vedute iz Nürnberga ali Berlina, bodisi živalske podobe iz zoološkega vrta. Pogled na svet mu postaja preudarnejši, tudi objektivnejši, zdrav naturalizem zmaguje nad nekdanjo golo dekorativnostjo. Le poredkoma se še pokažejo ostanki neprebavljenih modnih gesel in izposojenih gest. Očividno postaja grafik vse bolj samsvoj in prirodan.

Razstavil je Maleš največ koloriranih risb, litografij in monotipij. V risbah je ves on sam: s kaligrafično čisto črto, ki ustvarja nekam sanjske oblike brez telesnosti, je risal do nedavna malce mehkužne portrete mladih deklic, kjer se poetična neresničnost neločljivo družijo z naturalizmom v ornamet. Ujedenke so bolj redke — saj so zanj le malo značilne. Njegovemu lirsko mehkužu značajo se ta grafična panoga ne prilega, čeprav so tudi ti listi tehnično zelo uspeli. Tudi v lesorezih ni pokazal svojih najboljših del. Razen nekaterih starejših portretov, so razstavljeni posamezni listi iz zbirke „Golnik“, o kateri je bilo že zadnjič govora. V litografiji je pa zlasti pred leti dosegel najvišjo